

Juozas Kasperavičius (1912-1947)

Prieš 71-erius metus, 1947 m. balandžio 9-ąją, žuvo pirmasis Jungtinės Kęstučio apygardos vadas aviacijos leitenantas Juozas Kasperavičius-Visvydas ir jo adjutantas Albinas Biliūnas-Džiugas

Juozas Kasperavičius gimė 1912 m. liepos 17 d. Raseinių apskrities Jurbarko valsčiaus Jokūbaičių kaime ūkininkų šeimoje, pakrikštytas tų pačių metų liepos 26 d. Telšių vyskupijos Girdžių bažnyčioje¹. Juozas turėjo du brolius (Kazimierą ir Antaną) ir seserį Anelę. Baigęs gimnaziją, J. Kasperavičius 1933–1935 m. mokėsi Karo mokykloje (baigė XVII laidą). Už pavyzdingą ir sąžiningą tarnybą dar 1934 m. rugsėjo 7 d. buvo apdovanotas Vytauto Didžiojo 3-iojo laipsnio medaliu. Baigęs karo mokslus jaunesnysis leitenantas Juozas Kasperavičius buvo paskirtas į 2-ąją artilerijos pulką, tačiau jame neilgai tarnavo. 1937 m. baigė Lietuvos karo aviacijos mokyklą ir buvo paskirtas į 2-ąją eskadrilę, dislokuotą Kaune². 1938 m. vasario 16-ąją jam suteiktas leitenanto laipsnis. 1939 m. rugsėjo 17 d. J. Kasperavičius Panevėžyje įregistravo savo santuoką su Marija (Marijona) Birute Razminaite, kuri po santuokos pasivadino vyro pavarde³.

Pirmoji sovietų okupacija J. Kasperavičių užklupo tarnaujantį 6-ojoje eskadrilėje Panevėžyje. Naujoji valdžia eskadrilę perkėlė į Joniškėlį, vėliau – į Ukmergę. Prasidėjus nacių-sovietų karui, lakūnai susitelkė Pabradėje ir laukė įsakymo skristi į Rusijos gilumą. J. Kasperavičius ragino tarnybos draugus įsakymų nevykdyti, likti Lietuvoje. Lemiamą akimirką lakūnai taip ir apsisprendė: apgręžė lėktuvus ir nusileido prie Siesikų. Čia 1941 m. birželio 24 d. buvo vokiečių internuoti. Trylika lakūnų, su jais ir J. Kasperavičius, daugiau kaip pusmetį (kitur rašoma 8 mėnesius) praleido vokiečių karo belaisvių stovyklose. Lietuvos ypatingajame archyve (LYA), filtracinių bylų apyraše pavyko surasti plonytę (vos 3 lapų) J. Kasperavičiaus filtracinę bylą⁴. Šioje byloje yra vokiška J. Kasperavičiaus, kaip karo belaisvio, kortelė. Tiesa, kortelėje Kasperavičiaus pavardė užrašyta Kasperas, o vardas Ivan (Iwan), gimimo data – 1917 m. liepos 17 d. Sunku dabar pasakyti, kodėl belaisvio kortelėje užrašyti tokie duomenys, galbūt, ir pats Kasperavičius nenorėjo atskleisti tikrosios savo tapatybės. Įdomu tai, kad J. Kasperavičiaus dukros Vidutės Marijos (gim. 1940 m. balandžio 30 d.) gimimo liudijime nurodyta, kad jos tėvo pavardė buvo Kasperas. Galbūt, kaip ir daugelis kitų asmenų tuometinėje Lietuvoje, Kasperavičius sulietuvino savo pavardę. Belaisvio kortelėje taip pat nurodyta, kad Kasperavičius buvo įkalintas nacistinėje karo belaisvių karininkų stovykloje Nr. 62 (vok. Oflag (Offizierslager) 62). Ši karo belaisvių stovykla buvo įsteigta Hammelburgo mieste (Bavarijos žemė). Antrojo pasaulinio karo metais šiame lageryje buvo kalinta apie 18 tūkstančių Raudonosios armijos karininkų. Kasperavičius į Oflag 62 buvo patalpintas 1941 m. liepos 20 d., jo laipsnis nurodytas vyresniojo leitenanto, karinis dalinys – 29-asis Raudonosios armijos šaulių korpusas, belaisvio numeris – 988. J. Kasperavičiaus kortelėje taip nurodyti jo tėvų vardai – Kazys ir Kotryna, žmonos Birutės vardas ir tautybė bei adresas – Ukmergė, Juozapavičiaus g. 7. Be to, kortelėje įrašyta, kad Kasperavičius yra lakūnas ir savanoriškai pasidavė į nelaisvę 1941 m. birželio 24 d. prie Siesikų⁵. Kaip rašė jo žmona Birutė, *„Į Lietuvą Juozas grįžo išbadėjęs, sulysęs, vilkėdamas prancūzų kareivio miline“*⁶.

Grįžęs į Lietuvą J. Kasperavičius įsidarbino kooperatyvo vedėju Subačiuje (Panevėžio apskritis), įsitraukė į Lietuvos laisvės armijos veiklą. Artėjant antrajai sovietų okupacijai su žmona ir dukrele išvyko į tėviškę – Jurbarko valsčiaus Jokūbaičių kaimą. Kelis kartus visa šeima rengėsi trauktis į Vakarus, bet taip ir nepasiryžo palikti gimtinės.

1945 m. pavasarį broliai Juozas ir Antanas Kasperavičiai buvo suimti. Stribams inscenizavus pabėgimą, Antanas buvo nukautas, o sužeistas Juozas paguldytas į Biliūnų dvare įrengtą karo lauko ligoninę. Vietos partizanai, vadovaujami kapitono Juozo Čeponio, Juozą Kasperavičių ir dar vieną sužeistą išvadavo. Biliūnų ligoninės medicinos personalas ir toliau gydė J. Kasperavičių bunkeryje, o po kurio laiko pervežė į Liaudiškių kaimo gyventojų Kosto ir Elenos Kušeliauskų sodybą. Pasveikęs prisidėjo prie partizanų⁷.

1946 m. rugsėjo 25 d. J. Kasperavičius-Šilas, Angis, Visvydas tapo pirmuoju Jungtinės Kęstučio apygardos vadu. Bendražygiai prisimena, kad jis buvo visuomet tvarkingas, kariškai pasitempęs, reiklus partizanų vadas, turėjęs aiškias nuostatas pasipriešinimo strategijos ir taktikos klausimais.

1947 m. pavasarį, po nesėkmingos MGB agento Juozo Markulio-Erelio kelionės į Batakių apylinkes (jam nepavyko išsiaiškinti tikslios štabo bunkerio vietos), prieš Kęstučio apygardos partizanus saugumiečiai ėmėsi ypač aktyvių veiksmų: siautė agentai, organizuojamos didelės čekistinės karinės operacijos. Apygardos štabas tuo metu buvo netoli Batakių (Tauragės aps.), miške ant Agluonos upelio kranto įsikūrusioje J. Juknos sodyboje. Apygardos vadas Visvydas po šv. Velykų rengėsi pakeisti štabo dislokacijos vietą (kai kurie daiktai iš bunkerio jau buvo išvežti), tačiau nespėjo, nes bunkerį apsupo MVD kareiviai ir stribai. Jame buvę J. Kasperavičius ir jo adjutantas Albinas Biliūnas-Džiugas atsisaukė, degino dokumentus, kurie trūkstam deguonies vos ruseno; galiausiai, nenorėdami gyvi pakliūti priešui, susisprogdino. Kautynės užtruko kelias valandas. Partizanų kūnai buvo atvežti į Tauragę ir numesti garsiosios Šubertinės kieme⁸. Bene paskutinis iš bendražygių čia gulinčius partizanus dar pamatė suimtas Batakių organizacinio skyriaus vadas Jonas Gaidauskas-Breivė. „*Man jie atrodė tokie dideli, kaip milžinai. Jų veidai buvo pajuodavę, galbūt nuo dūmų...*“, – prisimena jis⁹.

Tėvai nebegalėjo apraudoti žuvusio sūnaus: dar 1945 m. liepą jie buvo ištremti (tėvas ten ir mirė). Žmona su dukrele Vida slapstėsi Lietuvoje.

Partizanų vadų suvažiavime 1949 m. vasario 16 d. J. Kasperavičius buvo pagerbtas aukščiausiu partizanų įvertinimu – Laisvės kovos karžygio garbės vardu, apdovanotas 1-ojo laipsnio Laisvės kovos kryžiumi su kardais. 1991 m. partizanų žūties vietoje pastatytas kryžius, o 1993-iais – paminklas. Kasperavičių sodyboje 1995 m. lapkričio 26 d. Jurbarko rajono Jokūbaičių kaime pastatytas ir pašventintas ąžuolinis atminimo kryžius. Kryžiaus pastatymu rūpinosi Jurbarko SKAT 442 kuopa, kurios vėliava pavadinta J. Kasperavičiaus vardu¹⁰. 1996 m. balandžio 10 d. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Rezistentų teisių komisija J. Kasperavičiui pripažino rezistentu (pasipriešinimo okupaciniams režimams dalyvio) vardą¹¹. Lietuvos Respublikos Prezidento 1997 m. lapkričio 20 d. dekretu J. Kasperavičius apdovanotas Vyčio Kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinu. 1998 m. gegužės 19 d. Lietuvos Respublikos prezidento V. Adamkaus dekretu Nr. 69 J. Kasperavičiui suteiktas pulkininko laipsnis (po mirties).

¹ Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA), f. 669, ap. 9, b. 144, l. 388 v., eilės Nr. 36.

² Ltn. J. Kasperavičiaus 1937 m. atestacija, Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA), f. 930, ap. 8, b. 735, l. 214.

³ Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro archyvas, rezistentu J. Kasperavičiaus byla M-8, l. 11.

⁴ J. Kaspero filtracinė byla, LYA, f. K-1, ap. 59, b. 54152, l. 1-3.

⁵ Ten pat, l. 2-2 a. p.

⁶ Cit. iš E. Ignatavičius, „Juozas Kasperavičius-Šilas – pirmasis Kęstučio apygardos vadas“, *Kęstučio apygardos vadai*, Kaunas, 2015, p. 11.

⁷ Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro archyvas (LGGRTCA), rezistento J. Kasperavičiaus byla M-8, l. 9; V. Kasperavičiūtė-Tereikienė, „Šviesus tėvelio paveikslas (Juozo Kasperavičiaus atminimui)“, *Laisvės kovų archyvas*, t. 18, Kaunas, 1996, p. 303, 304.

⁸ LGGRTCA, l. 9, 10; LYA, f. K-1, ap. 3, b. 240, l. 301.

⁹ J. Gaidauskas-Breivė, „Batakių (Bijūno) valsčiaus OS vado prisiminimai“, *Laisvės kovų archyvas*, t. 13, Kaunas, 1995, p. 114.

¹⁰ V. Kasperavičiūtė-Tereikienė, „Šviesus tėvelio paveikslas (Juozo Kasperavičiaus atminimui)“, *Laisvės kovų archyvas*, t. 18, Kaunas, 1996, p. 306.

¹¹ LGGRTCA, rezistento J. Kasperavičiaus byla M-8, l. 11.